

È Romani Glinda

Den romska spegeln

Nr 1-2004

Romskt kulturcentrum inviger
sina lokaler i Gubbängen

Upplopp i
Slovakien

É Romani Glinda har fått en ny medarbetare, Rosario Ali, anställd på halvtid på redaktionen. Han kommer att arbeta med att förbättra tidningens ekonomi genom att öka antalet prenumaranter och undersöka möjligheten att sälja in annonser samt att göra ett försök att öka acceptansen bland romer att betala en mindre summa för att få tidningen.

För att kunna få in annonser i tidningen har vi tänkt utöka sidantalet och ändra på distributionsformen. Från att ha suttit och frankerat och klistrat adresslappar för hand så kommer tryckeriet att adressera och frankera redan i trycket. Det medför en extra kostnad som vi ändå tycker är motiverad.

Tidningens beräknade produktionskostnader, inklusive halvtidslönen för Rosario, uppgår i år till 476 000 kronor. Av de sökta bidragen har vi beviljats 355 000 kronor. Det fattas alltså 121 000 kronor som vi fortsätter att söka på olika håll. Det betyder att tidningen är än mer beroende av prenumaranter.

Nästan lika ofta som jag och Maja-Lena är ute på reportage kommer även Rosario att vara ute. Han kommer då delvis att fungera som fotograf och filmare.

Tidningen kommer under våren att upprätta ett redaktionsråd där flera personer kommer att ingå. De ska vara med och utveckla både innehåll och framtida mål med tidningen. Vi kommer även att söka fler unga skribenter i landet och låta dem skriva artiklar som rör romer på den ort där de bor.

Samarbetet med Bengt O Björklund fortsätter.

Även om oron för romerna ute i Europa är stor hoppas vi på ett gott och informationsrikt år för våra läsare.

Tills nästa gång!

Fred Taikon

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Postgiro: É Romani Glinda

19 54 82-5

Redaktörer: Fred och Maja-Lena
Taikon

Foto och dataansvarig: Rosario Ali

Formgivning och textredigering:
Bengt O Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:

fredt@telia.com

Innehåll:

Romernas situation i det nya Europa	sid. 3
Den romska musikens okrönte drottning	sid. 4
Sångaren från Sabile	sid. 5
Förintelseoffrens dag	sid. 6-7
Resan till Auschwitz	sid. 8
Med samförstånd i sikte	sid. 9-11
Romer och judar i samma massgravar	sid. 12-13
RKC har hittat hem	sid. 14-17
Romarådet	sid. 18-19
Utlandsnytt	sid. 20
Korsord	sid. 21
Notiser	sid. 22-23
Gamla bilder berättar	sid. 24-25
Recept	sid. 26-27
Sista sidan	sid. 28

Bilden på framsidan är tagen under invigningen av RKC:s lokaler i Gubbängen. Delar av RKC:s styrelse gratuleras med blommor.

Våra bidragsgivare

**Integrationsförvaltningen
Statens Kulturråd**

ISSN 1651-3258

Romernas situation i det nya Europa

I januari i år arrangerade Sverige folkmordskonferensen. En mycket viktig konferens. Världen vill inte se något folkmord igen, varken i Mellanöstern, Afrika eller någon annanstans. Men min beundran för våra svenska politikernas engagemang i dessa viktiga frågor bleknar när jag märker deras brist på engagemang för vad som händer i vårt eget land och i vår egen världsdel.

Nya länder är på väg in i EU och fler kommer snart efter. Flera av dessa länder är före detta kommuniststater. Göran Persson, Lars Lejonborg och Maud Olofsson har den sista tiden uttalat sig om hur invånarna i dessa stater i framtiden skall få röra sig i Europa. Med lite olika förslag har de samma mål; invånarna i dessa länder skall inte få komma hit. De skulle kunna hota vår välfärd.

Men vilka människor i dessa länder kan tänkas vilja lämna sina hem och komma hit? Undersökningar visar att det är inte så många, men ett folkslag dominerar - romerna. Våra kunniga politiker vet med all sannolikhet detta och frågan är hur de kan åse vad detta förföljda folk utsätts för i Europa och i vårt eget land och sedan ha som enda förslag hur man skall hindra dem att komma hit?

"När romerna i de forna kommuniststaterna i dag förföljs, fördrivs och mördas är det i en omfattning som får en att tänka på förföljelserna under naziepoken. Den allmänna likgiltigheten inför zigenarnas nöd är lika påtaglig idag som den var inför judarnas och zigenarnas öde under naziepoken. Då ville ingen ta emot dem och så är det ännu idag". Så skriver den judiske författaren Ludvig

*Kjell Waern
Fängelsepastor*

Igra i sin bok "Den tunna hinnan". Han är inte ensam om att inse detta, men ingen verkar ha det politiska modet att vilja göra något åt det. Här förföljs och hotas miljontals människor på grund av sitt ursprung, men ingen bryr sig. De som försökt komma hit men inte fått stanna vittnar om svår följelse, misshandling, mord och förnedring, ofta från ländernas egen polis.

Inte ens när detta sargade folk lider i vårt eget land gör man någon rejäl insats för att hjälpa dem. Många av mina romska vänner byter nu namn för att dölja sitt ursprung. De har nekats inträde på tillräckligt många hotell, campingplatser, bostadsbolag och så vidare.

En skrämmande stor andel av den yngre generationen romer ser situationen så hopplös att man flyr in i drogernas värld. Hela den romska befolkningens medelålder är enligt vissa experter cirka 15 år kortare än hos övriga svenskar!

Europas mörka historia håller på att återupprepas inför våra ögon. Har då svenska politiker inga andra förslag för att få stopp på detta folkmord är att hindra dem från att komma hit? När Lars Lejonborg i TV för några veckor sedan sa att hans förslag är en "definitiv lösning" ryste jag. Historien måste få lära oss!

**Kjell Waern
Fängelsepastor**

Esma Redzepova

Den romska musikens okrönta drottning

När Esma Redzepova kliver in på scenen i Malmö konserthus den 8 oktober går det en susning genom publiken. Hon trollbinder alla med sin styrka och karisma redan från första stund.

Text: Domino Kai

Esma och hennes Ensemble Teodosievski var inbjudna att inviga World Mix festivalen som ägde rum för andra året i rad.

Esma börjar med några sånger från Makedonien, det märks att det finns många makedonier i publiken som kommit för att hänföras av henne. Men det är när hon börjar sjunga på romanés som publiken blir riktigt eld och lågor i lokalen med sina 1200 sittplatser. Det är fullsatt så när som på en rad längst bak. När de första tonerna till "Chajori tsukarie" spelas blir publiken alldeles galen. Romerna, ett 30-tal, ställer sig upp och börjar dansa, makedonierna följer efter och till slut vågar även svenskarna resa sig. Hälften av publiken dansar sig igenom hela konserten. När tonerna av "Gelem, gelem" klingar är man helt hänförd och oförstående. Hur kommer det

sig att denna lilla kvinna på 150 cm har en sådan röstresurs att det känns som om taket ska lyfta? Mycket fascinerande, man kan bara låta sin blick vila på henne och inandas all den kraft från århundraden tillbaka som hon tolkar. Några ur publiken får även äran att dansa med Esma själv. Det är en helt fantastisk stämning i konserthuset denna kväll. Esma berör alla med sin väldiga röst.

Men det är inte bara inom sången och musiken som Esma trollbinder folk. Hon har även ett mycket stort socialt engagemang. Hon har adopterat 47 barn och samtliga musiker i ensemblen, sju stycken är hennes söner.

Hon håller även i trådarna i bygget av ett museum för romsk kultur det största i världen. I år var hon även nominerad till Nobels fredspris. Det här är verkligen en

afton som man kommer att minnas med värme. Jag blev en riktig Esmafan tillsammans med alla andra i publiken.

Esma Redzepovas, född och uppvuxen i en liten by i närheten av Skopje, där Emir Kusturica en gång spelade in Zigenarnas tid, upptäcktes vid elva års ålder av den välrenommerade musikern Stevo Teodosievski och har sedan dess stått på scen. Teodosievski blev hennes mentor, musikaliska partner och med tiden hennes make. Deras orkester blev en av de populäraste i hela Balkanregionen och de turnerade över hela världen. Efter Stevo Teodosievskis död 1997 har Esma Redzepova fortsatt att uppträda med Ensemble Teodosievski, det sjuannaband som hon också har med sig till Malmö.

Esma Redzepovas sånger är ett musikaliskt uttryck för hennes kärlek till Makedonien och sina romska rötter. De typiska Balkanmelodierna blandas med influenser från Indien, Persien och Spanien och skapar en spännande atmosfär. Hennes moderna, rytmiska zigenarmusik sprider glädje och danslust, samtidigt som hennes texter är mycket känslofulla.

På Balkan är Esma Redzepova en levande legend och en äkta superstjärna. I 25 år har hon framfört sin musik över hela världen och agerat i ett flertal filmer. Hon är utan tvekan en stor frontfigur för den romska kulturen över hela världen.

Sångaren från Sabile

Junior Eurovision Contest gick av stapeln i december 2003 i Köpenhamn. Sexton länder sände iväg sina ungdomar till Köpenhamn för att delta i Eurovisionens första sångtävling för ungdomar.

Text: Imants Vabulis Foto: Boris Kolesnikovs

Lettlands bidrag sjöngs av den tioårige sångaren Dzintars Cica från Sabile. Dzintars har romskt ursprung och han har själv skrivit den lettiska vinnarmelodin "Du är sommaren".

Dzintars har skrivit ett antal sånger tidigare. Denna är den femte i raden. Han har till och med hunnit med att släppa en debutplatta "Kom och sjung" som innehåller tolv sånger. Bland annat har han fått sången "Min drömhäst" av Maestro Raimonds Pauls, en av Lettlands populäraste kompositörer. Debutplattan innehåller

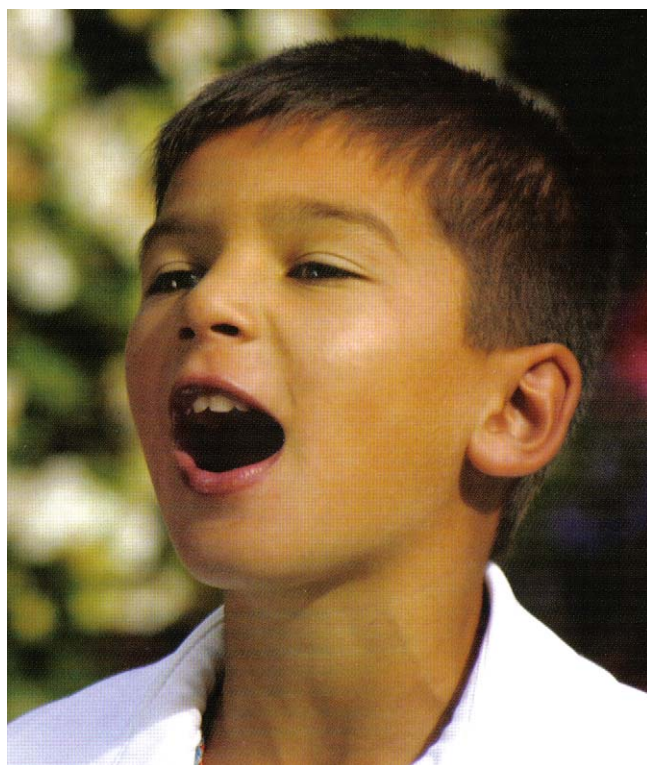
även O, sole mio som på sin tid sjöngs av den då lika gamla Robertino Loretti som blev världsberömd barnsångare tills han kom in i målbrottet.

Gillar hipp hopp

Dzintars deltog även i en internationell sångtävling i Polen 2002. Han kom till finalen där han blev tvåa.

Konkurrensen i Köpenhamn var stenhård och Dzintars kom på nionde plats.

Dzintars är född i Sabile, väster om huvudstaden Riga, 1993. Där bor han

Dzintars Cica bärnstenen från Lettland

tillsammans med mor och en äldre syster som går i sjunde klass. Självt går Dzintars i fjärde klass.

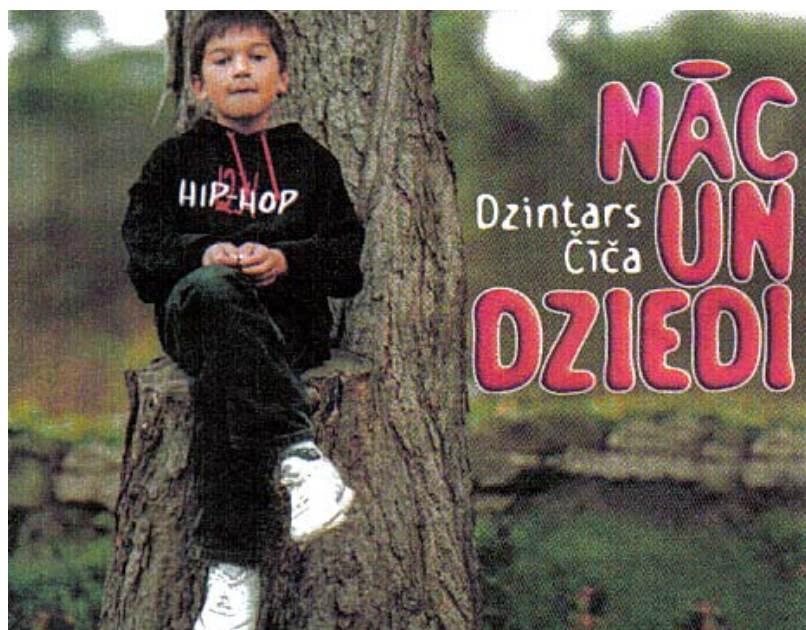
I skivbolaget Mikrofons officiella biografi om Dzintars kan man läsa att hans favoritämne är matematik. På sin fritid spelar han fotboll och utövar karate.

Hans idol är Jean Claude van Damme och det händer att han får slåss på gatorna, men det är aldrig han själv som börjar, påstår han. Han älsklingsmusik just nu är hiphop och han har stora förhoppningar att en gång i framtiden prova på något inom detta. Han går ständigt och nynnär på någon melodi och har nästan ständigt en ny på gång.

Han satsar på att bli professionell sångare när han blir vuxen och just nu sjunger han med barngruppen "Visbija" i grannstaden Talsi. Dzintars har även sjungit tillsammans med flera romska musikgrupper. Dzintars betyder bärnsten på lettiska.

Man kan besöka webbsidan <http://www.junioreurovision.tv/english/281.htm>

Och där klicka sig fram för mer information och även se på en musikvideo. Sverige deltog med The Honeypies, Julia Urbán från Uppsala och Rebecca Laakso från Haninge.

Finsk romska
Filadelfiakyrkans
kör.

Förintelseoffrens dag

Den 27 januari är förintelseoffrens dag då de hedras runt om i världen. Det gjorde även Romsk Kulturcentrum i Stockholm som den här gången hölls i Skärholmens församlingskyrka.

Den 27 januari 1945 befriades koncentrations- och förintelselägre Auschwitz - Birkenau i Polen av sovjetiska trupper. Därför har den 27 januari blivit en minnesdag över förintelsen.

– Det har varit en stor tystnad över Europa, men så är det inte längre. Vi vet allesammans att vi måste minnas och tala om detta svåra som enskilda människor men även gemensamt som samhälle. Vi behöver påminna oss de dolda, förljugna sidorna och aldrig någonsin glömma. Vi behöver komma ihåg och minnas för deras skull, de som plågades och fick ge sina liv, men också för vår egen skull. För att vi ska kunna våga och se

grymhetens mekanismer i vår egen tid, för även vi lever i en grym tid, säger kyrkoherde Kerstin Billinger.

Initiativet till en svensk minnesdag togs första gången 1995 i samband med en minnesafton, "50 år efter Förintelsen".

Den 27 januari 1999 föreslog statsminister Göran Persson att inrätta en årlig minnesdag över Förintelsens offer. Sedan den 29 januari år 2000 i samband med den första förintelsekonferensen i Stockholm uppmärksammas dagen i Sverige och andra länder för att minnas

nazismens avskyvärda förbrytelser och brott mot mänskligheten. Dagen har ett starkt symbolvärde. Offren hedras för

sin egen, anhörigas och vår skull.

Allteftersom tiden går tystnar vittnenas röster. Därför är det viktigt att sprida kunskap om vad det var som hände för att lära sig av historien. Man får inte glömma att förintelsen genomfördes av människor. Människor deltog i mordandet, människor stod vid sidan och såg på. Det fanns också människor som gjorde aktivt motstånd. Minnet av alla dessa människors gärningar bidrar till att skapa en större medvetenhet om var och ens personliga ansvar.

Minnesdagen bidrar till att mobilisera positiv kraft och beslutsamhet, att bekämpa intolerans, främlingsfientlighet, rasism, homofobi och antisemitism här och nu.

– Den här dagen är till för att minnas det som varit, men också för att se framåt. Kunskap och reflektion, är viktiga inslag i arbetet för en mänskligare framtid. Vi känner inte dem som dog i koncentrationslägren, men även om vi inte personligen kände dem, så bär vi som mänsklighet minnet av dem, minnet av romer, judar, krigsfångar, ryssar och polacker politiskt aktiva på vänsterkanten, människor med handikapp av olika slag, vi minns dem och håller en tyst minut för att hedra deras minne, säger kyrkoherde Kerstin Billinger.

Kyrkoherde Kerstin Billinger

Där efter sjöng den finsk romska
Filadelfiakyrkans kör.

Jan Ottosson läser dikten "Kanske" av
Urban Ståhle.

*Jag skulle ha gjort det för länge
sedan, eller hade jag glömt bort det,
Eller var det så att jag tyckte
att inte var viktigt just då.
Eller var det någon annan
som styrde mina tankar.
Men det blev aldrig gjort,
men nu är det kanske för sent
men kanske, kanske ändå
går det att rätta till.*

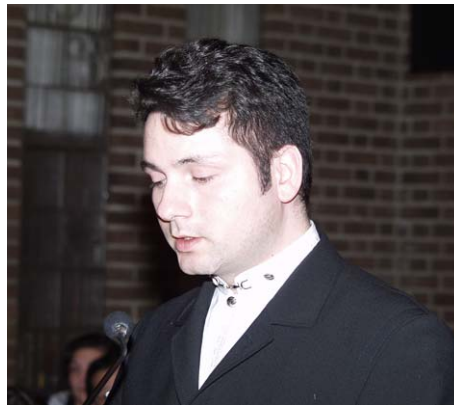
Jan Ottosson

Calle Caldaras, kyrkvård i skärholmens
kyrka sjunger "Mitt eget land" av Beppe
Wolgers och "Det ska bli frid på vår jord"
av Sven Björk.

Domino Kai läste en egen dikt både på
romanés och svenska. Han blev inspire-
rad att skriva den då han befann sig i
Berlin och mötte romer på flykt från sina
krigsdrabbade hemländer. De berättade
för honom om sina öden, arresteringarna,
misshandeln och pogromerna mot dem.
De berättade hur de drivits ut från sina

Calle Caldaras, kyrkvård

Domino Kai

hus och ägodelar, hur man beskyllt dem
för spioneri för den andra sidans räkning
och vice versa. Det resulterade i att de till
slut var tvungna att fly landet där deras
förfäder fanns begravda, för att rädda liv-
hanken på sina barn och sig själva.

*Som en ny uppslagen blomma jag är
till denna värld född.
Vinden smeker mitt hår,
mitt ansikte och hela min kropp.
Gud i himlen ger mig vatten.
Gud din sol ger mig liv.
Och nu ser jag något som är fel,
det gör mig ont.
Någon vill skära av min stjälk.
Någon vill bränna min själ,
käre Gud, hjälp mig,
lämna mig inte denna natt,
Gud du allsmäktige.*

Att minnas och hedra

– Den här dagen ger oss möjlighet att
reflektera över vad som kan hända när
grundläggande demokratiska värden om
alla människors lika värde bryts ner och
ersätts av hatets och våldets ideologi,
säger Fred Taikon. Genom att minnas
och hedra offren kan vi öka medvetenhe-
ten om det egna ansvaret och stärka
handlingskraften att bekämpa intolerans,
rasism, antisemitism, homofobi och isla-
mofobi.

Mycket har gjorts för att stärka demo-
krati och medmänsklighet runt om i värld-
den, men mycket återstår, menar Fred

Adam Szoppe läser dikten "Zigenarna
fördes bort" av den ungerske författaren
Choli Daróczi ur Gunilla Lundgrens
antologi "Utan hus utan grav".

*Zigenarna fördes bort
för att gräva en stor grop.
Långsamt, långsamt växte den stora
gropen,
den fylldes av vatten underifrån.*

*Våra stackars barn
som fördes bort av gendarmer,
som jagades, piskades
som hejdades och sköts.*

*Varför denna stora grop,
denna otäck, svarta grop?
De visste inte, hur skulle det veta?
Det kunde inte fråga gendarmerna.*

*Hade de vetat vad de inte visste:
att de grävde sin egen grav
åt sig själva och åt andra
zigeniska män och kvinnor.*

*Andra dagens eftermiddag
färgades himlen röd
av zigenares blod
av de oskyldigas blod.*

*Unga och gamla,
denna dag får aldrig glömmas!
Denna långa svarta dag,
denna dag av synd på jorden.*

Adam Szoppe

Domino Kai avslutar aftonen med att
sjunga den romska Nationalhymnen
Gelem.

Birkenau.

Resan till Auschwitz

Text: De romska lärarassistents- elverna på Sundbybergs Folkhögskola

Vi åkte på fredagskvällen den 14/11 från Arlanda till Warszawa. Därifrån skulle vi fortsätta med inrikesflyget till Krakow. Personalen meddelade oss att det var osäkert om flyget skulle gå på grund av dimma över Krakow. Eventuellt skulle vi tvingas övernatta i Warszawa. En av oss bad då till Gud att dimman skulle lättas, och dimman lättade, åtminstone över Katowice.

En av lärarna från Sundbybergs folkhögskola, som också var med på resan, hade hört bönen och hon var berörd. Vi flög alltså till Katowice och därifrån fick vi åka buss till Krakow och vårt hotell. Det var ett utmärkt hotell med mycket trevlig personal och med ett centralt läge.

Under lördagen turistade vi i Krakow, som är en mycket vacker gammal stad med historiska byggnader. Några av oss besökte den katolska Mariakyrkan i gamla stan och några andra gick till de judiska kvarteren. På kvällen gick vi tillsammans till en restaurang. Där underhölls vi av en pianist som spelade och sjöng. Två av oss lärarassistenter framförde en sång till pianistens ackompanjering och vi andra kände oss stolta över dem. Det var en mycket trevlig kväll.

Dagen efter åkte vi till Auschwitz. Vi hade avtalat tid med en guide, som skulle visa oss runt både Auschwitz och

Birkenau. I entrébyggnaden finns en filmsalong och där fick vi se en film som handlade om judarna i koncentrationslägret. Efter denna omskakande upplevelse gick vi med guiden in i lägerområdet.

Redan vid grinden kändes det väldigt kallt och obehagligt. De gamla byggnaderna är idag museum och vi började med block 13, där det romska muséet ligger. Där fanns fotografier på romer, som dött i lägret och på väggarna hängde namnlistor. Vi kände igen många namn. I nästa byggnad fanns det massor av hår, som hade klippts av från människor som dött i gaskamrarna. I en monter såg vi tomma burkar, som hade innehållit cyklon B. Giftet man hade dödat människorna i gaskamrarna med. Det fanns också dokument och brev som de hade förfalskat och det var så hemskt.

Nu hade blivit mörkt ute och vi trevade oss fram till den bevarade gaskammaren, där vi kunde se rivspår av naglar. Bredvid låg krematoriet där man hade bränt de ihjälgasade och det kändes alldeles överkligt. Kylan, mörkret och det förfärliga som hade hänt i Auschwitz fick oss

att skaka av köld när vi gick till bussen som skulle köra oss till Birkenau.

I Birkenau var all belysning avstängd och guiden hade bara en liten ficklampa med sig. Med försiktiga steg följde vi efter guiden till en av de bevarade barackerna. Där fanns de träställningar kvar, som fångarna hade fått använda som sängar. Här hade de sovit. Guiden lät ficklampans ljusstråle fara över "sängarna" och hela upplevelsen var skrämmande. Det var otroligt kallt, trots att det inte var minusgrader. Guiden sade att det beror på att Birkenau är byggt på våtmark. På vintern kan temperaturen sjunka till minus trettio grader. Från början var barackerna häststall och mellan tak och väggar fanns stora springor. Det går inte att i ord förklara vad vi kände därinne.

Med samförstånd i sikte

Riksförbundet Roma International har haft sitt första officiella möte med Antidiskrimineringscenter Roma i Stockholm. Konferensen hölls i Musikmuseets lokaler i samma stad.

En av tankarna bakom konferensen var att dela med sig av aktuell information och kunskap om romernas situation till romer och majoritetsbefolkningen. Föreläsare för romska föreningar och enskilda romer från olika hörn av Sverige var inbjudna samt representanter från Justitiedepartementet och andra myndigheter.

Riksförbundet Roma International, RRI, startades 1995 och omorganiserades till Riksförbundet Roma International 1998.

RRI representerar samtliga grupper och arbetat målmedvetet med att driva frågor som rör diskriminering, kultur, skola, arbete och utbildning samt kvinnor, ungdomar och äldre.

– Vi är vanliga romer som tillsammans med er vill arbeta och förbättra den romska situationen, säger Allan Swartz när han presenterar RRI. Vi behöver stöd och uppbackning av er, för att lyckas nå de mål vi strävar efter. Vi behöver även ert förtroende, då vi talar med myndigheter, då vi framför allas vår sak.

RRI förespråkar inte någon egen grupp eller familj, utan romernas gemensamma sak till förbättring och förvandling.

– Tänk er 30-40 tusen romer som går ihop i samma fråga, då skulle vi få den styrka vi söker.

Allan Swartz menar att romerna istället letar fel och brister hos varandra.

– Vi värderar, jämför och sätter betyg på varandras klädsel, språk och kultur bara för att nervärdera och ogiltigförklara andra romska identiteter än vår egen, säger Allan Swartz.

Han menar att romerna skapar och bygger upp murar mellan sig som romska grupper.

– Vi lär våra unga att fortsätta i samma spår. Vad vi inte tänker på, är att vi skadar och begränsar våra framtida möjlig-

heter, att vi försvagas som enad grupp. Förlorarna är vi romer. Ska verkligen språk, kultur eller klädsel få avgöra hur vi ska respektera varandra?

Bristande kunskap, menar Allan Swartz, leder till misstro. Romer betraktas som objekt som ska passa in i samhällets olika program, istället för att utgå från romernas egna ståndpunkter och behov och låta dem själva vara aktörer.

– Vi är less på att höra åtgärdsprogram och löften som inte överensstämmer med verkligheten och vi är trötta på utlovade resurser som inte syns till. Myndigheterna satsar en hel del på den romska kulturen och det är inget fel i det, men kultursatsningar föder inte våra barn. De tryggar inte heller vår framtida försörjning.

Romer befinner sig i en gråzon där man varken betraktas som svensk, invandrare, skandinav eller som landets nationella minoritet. Men vad betyder minoritetsstatusen bortom alla fina ord på papper och dokument?

– Dessa frågor har i alla fall inte jag fått svar på. Därför upplever vi romer oss som identitetslösa och påverkas ytterligare av att våra humanitära rättigheter begränsas. Detta bidrar till assimilering och utanförskap som minskar romers möjligheter i de beslutsfattningar som berör dem. Detta sammantaget har bidragit att många romer tvingats försörja sig på socialbidrag. Bidragsberoendet leder till ett nedvärderat människovärde, utanförskap samt ett skadat självförtroende och i värsta fall till psykisk obalans, missbruk och kriminalitet.

Romer blir alltför ofta betraktade av samhälle och myndigheter som utbildade och opålitliga. De får inte vara

Allan Swartz

Sånggruppen Jambava Romanes sjöng och spelade under konferensen. De kom till under en lek med karaoke och sen dess har det bara rullat på.

Lasse Columbus.

med när besluten tas av samhället.

– Behandlas vi verkligen som den medborgliga rätten säger? Eller så som samhällssystemet förespråkar och som mänskliga rättigheter påtalar? Trots proklamering av demokratisk jämlikhet och lika värde i Sverige, har romer inte ännu fått uppleva verklig jämlikhet i förhållande till majoritetsbefolkningen. Satsningar som har gjorts och görs, riktar sig medvetet eller kanske omedvetet direkt till icke-romer som sedan i sin tur ska vara romska experter. När dessa pedagogiska expertmallar och modeller ska praktiseras hos oss romer, känner vi inte igen dem på grund av att de är skapade utan vår medverkan. Vi får oftast sist av alla ta del av redan fastlagda beslut. Samhället förväntar sig sedan att vi ska tacka och ta emot utan att ställa frågor. När det sedan spricker är det vi romer som får stå där som syndabockar. "De är ju så utbildade och asociala, för att inte tala om olärda. Vi kunde nog inte ha förväntat oss något bättre."

Positiva till samarbete

RRI är positiva till samarbete och är beredda att gå halvvägs. Om detta samarbete förverkligas, har både romer och samhället allt att vinna.

– Det måste skapas mötesplatser i detta mångkulturella samhälle, där man lära

sig att förstå och respektera allas värderingar och kultur, säger Allan till de inbjudna myndigheterna.

Giorgio Kweik är ledamot i förbundet. Han kommer ursprungligen från Italien. För 37 år sedan började han i första klass, men slutade sin skolgång redan i trean. Han orkade inte med mobbningen som förekom i skolan.

– Jag hade det svårt som utlänning i skolan, inte som rom. Barn hade inte så stor vetskap om romer på 70-talet.

Ett romskt barn har det svårt i skolan eftersom han hamnar mellan två olika världar där vuxna icke-romer saknar kunskap om romer. Plötsligt har barnet hamnat i en kulturkrock mellan hem och skola. I det flesta fall bryter barnet sin skolgång för att de varken är motiverade hemifrån eller från skolan.

Giorgio Kweiks föräldrar visste inte vad han hade gjort i skolan, de brydde sig inte heller för de hade ingen erfarenhet. De hade själva ingen skolgång alls. Lärare tog heller inte reda på om Giorgio Kweik gjorde framsteg i skolan eller om läxan var gjord.

– Tält och lägerskolor pågick fram till 80-talet, då började man placera romska elever i enskilda lokaler där det bedrevs så kallad klinikundervisning. Det enda de romska eleverna hade gemensamt med de andra eleverna var skolmatsalen. Romer

får själva kosta på den utbildning som varje kommun är skyldig att erbjuda sina innevånare.

Antidiskrimineringscentret "Roma" är grundat av romer och drivs av romer. I styrelsen sitter sex ledamöter samt en arbetsgrupp på fem personer. Centrets uppgift är att hjälpa romer som känner sig, eller har blivit diskriminerade. Romer uppmanas att anmäla händelser till antidiskrimineringsbyrån, även om det inte leder till åtal i domstol är det i alla fall registrerat för statistikens skull. Arbetet är indelat länsvist, med en ansvarig i varje län. Huvudkontoret ligger i Skellefteå.

Belysa och synliggöra

– Vårt arbete är att belysa och lyfta fram den romska situationen, synliggöra det som vi romer ständigt tvingas leva under. Det övergripande syftet skall vara att ändra på den romska minoritetens marginalisering och utsatta situation. I vårt uppdrag ligger även att genomföra informations- och utbildningsinsatser, säger **Börje Swartz** ledamot i Roma.

Den romska minoritetens utsatta situation i landet måste uppmärksammas. Alltför bristande åtgärdsåtgående görs fortfarande.

– Trots satsningar som görs och lagregler som förbjuder diskriminering så utsätts

vi romer för ett olaglig behandling. Vi får gång på gång uppleva hur den romska gruppen dagligen utsätts för diskriminerande och fördomsfullt bemötande.

Rosita Grönfors är vice ordförande i Riksförbundet Roma international samt ordförande i den nybildade Riksorganisationen Internationella Romska och Resande Kvinnors Center. Där har hon i tre år arbetat ideellt med att driva romska frågor.

– Jag medger att det inte alltid varit så lätt, men tron på framtiden och tanken på den yngre generationen har gett mig kraften att fortsätta. Vi kvinnor måste förena våra krafter och med en enad röst tala för vår sak. Vi måste våga möta utmaningar och vara aktiva för att kunna förändra den romska kvinnans ställning. Vi har uppfostrats till att ansvara för hem och barn och det är inget fel i det, men då vi i dag lever tillsammans i samhället, möter vi andra värderingar och den romska kulturen och traditionen hotas, säger Rosita.

De romska familjerna, föräldrarna, barnen och ungdomarna, utsätts för en kulturell klyvning, tonårsflickor och pojkar känner sig vilsna.

– Tidigare neutraliserades detta genom att romerna levde som en enda stor familj, men i dag ser livet annorlunda ut. Det kan lätt leda till förlorad identitet. De äldre har sin uppfattning om vad som händer och sker i samhället, barnen och ungdomarna har en annan. Denna kulturella klyvning leder ofta till vilsenhet, missbruk, psykisk press, apati och handlingsförlamning.

– Vi önskar samla de romska kvinnornas kraft och röst för att kunna skapa något positivt och bestående tillsammans med er i RRI. Vi vill se utbildade aktiva självständiga romska och resande kvinnor som kan balansera mellan det romska och det icke-romska, som kan trygga vår kulturella framtid och bevara enigheten bland oss oavsett vilken grupp vi tillhör, säger Rosita

– Barnens bästa är att få lära sig romsk historia av romer, därför är det viktigt att äldre romer är med och lär ut traditionen. Det är även viktigt att vi får stöd av myn-

digheter då det gäller att anställa romsk personal som kan lära ut historien, säger **Lasse Columbus**, ledamot i RRI.

Han vill att den romska historien ska skrivas in i skolplanen.

– För att vara integrerad i det svenska samhället måste man vara integrerad i den romska kulturen. Idag måste ungdomarna skaffa sig utbildning och anpassa sig till den svenska arbetsmarknaden, men det betyder att den måste vara öppen för dem, säger Lasse.

Äldre romers rädsla

RRI får åtskilliga påpekanden och telefonsamtal från äldre romska medlemmar som talar om sin rädsla och oro över att delta i den snabba integrationsprocessen som pågår bland romer.

– Oron grundar sig naturligtvis i okunskap och bristande insikt i det som händer, samtidigt som de äldre saknar insikt i hur majoritetssamhället tänker och värderar skilda saker. De flesta romer kan varken läsa eller skriva och då försvaras de äldres delaktighet i samhället och dess värderingar, säger **Ossi Taisto Borg**, ledamot i RRI.

Giorgio Kweik

Börje Swartz

Allt händer och sker i en relativ snabb takt. Romer, speciellt de äldre, är dåligt förbereda på allt det nya de ställs inför.

– Hela det traditionella romska tänkandet håller på att förändras och ta ny form. Gamla levnadsvanor och livsmönster byts mot nya. De äldre som tidigare stått i centrum bland oss romer som överhuvud och ledare och som ansvarat för gruppens välmående och trygghet, har mist sin roll. Det är de unga romerna som står i centrum i dag, när det gäller att fatta beslut, ändra och integrera. Det är inte fel i sig, men vilken pris ska vi betala och hur mycket ska vi offra?

Vi måste se hur illa våra äldre mår, hur socialt isolerade de i verkligheten är och under vilken press de lever, menar han.

– Vi från RRI vill erbjuda våra äldre romer möjligheten att få svar på de många frågor som rör integration och delaktighet i samhället. Vi vill även möjliggöra och bidra till att de tillsammans hittar sin roll i gruppen och samhället. Bidra till att de får ett större socialt umgänge. De äldre ska kunna bidra och förmedla sin erfarenhet och romska kunskap med stolthet till oss yngre, säger Ossi.

Ossi Taisto Borg

Rosita Grönfors

*Jonathan Freud
Besökte
Europaportens
folkhögskola i
Malmö*

Romer och judar i samma massgravar

På Förintelsedagen den 27 januari talade Jonathan Freud på Europaportens Folkhögskola, med många romska elever och Hyllie Parks Folkhögskola, där inslaget av invandrarungdomar är stort. Bägge ligger i Malmö.

Text: Jonathan Freud

Rasismen är livsfarlig. Vi, vanliga medborgare, kan inte vänta på att någon annan ska reagera och ta itu med de här problemen. Vi måste själva agera i vår egen vardag.

I USA pågår en intensiv debatt om situationen i storstädernas svarta getton - grov brottslighet, narkotika, utslagning, prostitution och bidragsberoende. Samhälls- och kulturdebattörer letar lidelsefullt efter orsaker, försöker finna den kunskap som är nödvändig för att man på allvar ska kunna ta itu med eländet. Målet är att stimulera folk att söka arbete, bli självförsörjande och därmed återfå ett förlorat människovärde. Medvetandet om problemens djupa rötter växer. Ett historiskt arv tynger de svarta. Det går en röd tråd från den mänskliga värdighetens förintande under slaveriets dagar till vår tids

ovärdiga liv i storstädernas getton.

Romernas situation i Europa påminner i väsentliga stycken om de svartas i USA. De nuvarande svenska romernas förfäder var under många århundraden slavar åt adelsmän och kloster i Rumänien. De köptes och såldes, piskades blodiga eller avrättades för bagatellförseelser.

Zigenarflickor våldtogs ostraftat av sina ägare, och de gamla och orkeslösa lämnades att svälta ihjäl. Slaveriet i USA:s sydstater och i Östeuropa upphörde samtidigt. Bara tre generationer skiljer äldre svenska zigenare från trälldom och ingen generation alls från rättslöshet, invandringsförbud och förföljelser. De har personligen under uppväxtåren jagats över sockengränserna, förhindrats från att gå i skola, förbjudits att resa sina tält, vägrats mat på restauranger, frusit och svultit.

En svensk professor beskyllde i en bok som publicerades för några år sedan "zigenarna" för benägenhet att stjäla och bedra. Märk väl: inte "en del zigenare" eller "många zigenare" utan "zigenarna". Han påstår att det "tillhör det zigeniska mönstret" att lura andra. Om något annat folk på jorden hade beskrivits med den typen av generaliseringar skulle reaktionerna, med all rätt, ha blivit himlastormande. "Den verkliga testen på tolerans och humanism är att man inte ger efter för rasistiska fördomar även om man har aldrig så dåliga erfarenheter av enskilda människor."

Judar och romer delar en historia präglad av förföljelser. Antisemitism och antiziganism är närbesläktade fenomen. Under Förintelsen drabbades romerna procentuellt sett i ungefär samma utsträckning som judarna och av samma anledning. De satt i samma läger och mördades med samma metoder. Båda folken var undermänniskor som skulle bort. Vilket folk som fått lida mest är omöjligt att säga. Lidande är svårt att mäta.

Idag är det utan all tvekan romerna

som är de mest utsatta, som drabbas hårdast, som lever farligast och som på skrämmande goda grunder ser framtiden an med fasa.

Efter en het septemberdag i byn Hadareni, nära staden Tirgu Mores i Transsylvanien håller solen på att gå ner. Kyrkklockorna manar till samling, och deras klang fyller människorna med en berusande känsla av rättfärdighet. När kyrkan är full, välsignas bybornas förestående dåd av den lokale prästen, för att styrka deras mod serveras fri sliwowitcs på krogen intill. Med feberhet glöd i blicken och beväpnade med järnstänger och brinnande facklor marscherar några hundra människor mot området där de hatade bor. Förbannelser och slagord ekar mellan husväggarna. Utan att direkt delta, men genom att på lagom avstånd finnas närvarande, ger byns polismän verksamheten sanktion och borgmästaren har personligen sett till att brandkåren kommer att bli rejält fördröjd.

Den natten slogs tre romer ihjäl av pöbeln och ytterligare en dog i lågorna. Tjugosju hus brändes och förstördes. Etthundrasjuttiosex romer, de flesta barn vilkas familjer bott i byn i tre eller fyra generationer, jagades bort. Några fick tillfällig bostad hos anförvanter i byar och städer i området. De flesta bodde den närmaste tiden under bar himmel i en skogsdunge fem kilometer bort. Där träffade jag dem några dagar senare.

Hela kvällen stod flera poliser och tittade på, när brandmännen efter midnatt behagade komma, var det hela över.

Inga undersökningar följde, och ingen ställdes någonsin inför rätta.

Precis de ingredienserna ska en regelrätt pogrom innehålla: kyrkans välsignelse, fri sprit på krogen, polisens och den lokala administrationens passiva stöd, mördade människor, brända hem och inga åtal efteråt.

Exakt så brukade det gå till i Ryssland på tsarens tid. Då var judarna offren. På

den tiden fick pogromerna stort utrymme i västerländsk press, opinioner bildades och protestlistor undertecknades. Under 1990-talet brann åter hem i Öst- och Centraleuropa. Praktiskt taget ingenting om dessa återkommande massakrer slås upp i västvärldens media.

Jag var själv på plats några dagar senare och såg förödelser. Borgmästaren vägrade att ta emot honom, och byprästen kommenterade leende det skedda med följande ord: "Också Gud avskyr zigenarna. De är hedningar. Folket här ansåg sig tvingade att lära dem lite ödmjukhet."

Den judiske fredspristagaren Eli Wiesel skriver om romerna att de var "offer för samma mördarregim och samma omänskliga ideologi som vi, de förtjänar att man bevarar kunskapen om deras skuldlöshet och deras död".

Romerna hade ingen som kunde vädja till världens samvete, och de var inte orga-

niserade för att tala för sin sak. På den tiden hade de inte några egna historiker eller journalister som kunde forska i det som hände och berätta om det. Därför har Porajmos, som den romska förintelsen kallas på romanés, förblivit i stort sett okänd ännu ett halvt sekel senare.

I Israel, på gettokämparnas kibbutz i Galiléen, finns en internationellt välkänd historiker som heter Miriam Novitch. Miriam skriver: "Att förbise romerna och inte berätta om slakten av dem är att begå ytterligare en orätt emot dem".

Förintelsen omfattade två folk – judar och romer. I Polens och Tysklands blodbesudlade jord delar våra anhöriga samma massgravar. Utanför Auschwitz krematorier blandades askan från judar och romer. Denna obegripliga tragik förklarar oss för all framtid. Vi, judar och romer, vet något om ondskan i världen, något som andra människor aldrig riktigt kommer att kunna förstå.

Resterna av pöbelns illdåd, natten då tre romer slogs ihjäl och en brändes inne i lågorna.

Mingel i RKC:s samlingslokal i Gubbängen under invigningen.

RKC har hittat hem

Den 16 februari öppnade Romskt Kultur Centrum sina portar på Lingvägen 100 i Gubbängens centrum. Romer, förvaltningar och andra intresserade av romsk kultur var inbjudna till öppet hus. Cirka 250 personer hann med att besöka RKC under dagen.

Det var trångt om utrymmet när Romskt Kulturcentrum slog upp portarna den 16 februari 2004. Romer och ickeromer minglade och åt av de upplagda specialiteterna på borden, hembakat "Saviako" romskt bröd och snittar av olika slag.

Många lyckoönskningar, gratulationer och blommor delades ut av gästerna.

Styrelsen för RKC guidade runt besökarna i centret medan bulgariska musikanter spelade romsk musik blandat med jazz.

Fred Taikon inledde invigningen med att hälsa alla välkomna på romanés för att låta gästerna höra hur en av de romska varieteterna av é romani chib låter. Stockholms stad beslöt att stödja ett projekt om ett romskt kulturcentrum med en miljon kronor med början år

2001. En romsk arbetsgrupp bildades som senare blev styrelsen i RKC. Sedan dess har regelbundna möten hållits i Kulturförvaltningens lokaler, tillsammans med Kulturförvaltningens Mats Sylvan, Integrationsförvaltningens Anne-Marie Algemo och Kulturrådets Anja Paulin som medverkat som observatör.

– På RKC ska man kunna vända sig för att få information om romer av romer. Hit ska man kunna komma och läsa romsk litteratur. Titta i arkiv av olika slag, lyssna på romsk musik och senare, när vi är igång, ska man kunna se filmer om romer. Hit ska man kunna ta sig för att delta i olika cirklar. Vi skulle vilja kunna hålla kurser i é romani chib och dess varieteter, lära ut dans, musik och teater. Ja möjligheterna är

många bara vi får växa in i dem i lagom takt. Vi har ett stort och nära samarbete med Integrations- och Kulturförvaltningen och ett samarbete mellan bildningsförbunden är på gång, säger Fred Taikon.

Gunnar Sandell, ledamot i Farsta Stadsdelsnämnd

Hälsar RKC välkommen till Gubbängen.

– Här i Farsta är vi 40 000 personer som bor. Här finns många kulturer bland oss och det är vi stolta över, det är en stor tillgång för oss. Det är viktigt att vi bevarar dessa olika kulturer. Nu får vi ytterligare en tillgång i form av det roms-

ka kulturcentret i Gubbängen. Stadsdelsförvaltningen har sett fram emot denna dag när vi tillsammans kan inviga det. Kultur betyder odling och nu ska vi odla tillsammans. Vi ser fram emot ett fint samarbete i framtiden, säger Gunnar Sandell i sitt välkomstal.

Gunilla Lundgren, författare

Berättar om de tjugo böcker hon genom åren har skrivit tillsammans med romer. Att börja skriva böcker med de romska barnen gjorde henne till författare med många böcker bakom sig på många språk.

Hennes 35 åriga arbetet med att skriva böcker om romer har gjort att hon har samlat på sig ett stort material bilder och annat material som hon nu skänker till RKC.

– Jag har gjort ett album på en del av de material som jag har sparat, jag hade tänkt att det skulle bli ett normalformat på albumet, men det blev bara tjockare och tjockare. I det här albumet är många av er med, som är här i dag. Det var väldigt roligt att få göra det här albumet och under tiden jag arbetade, tänkte jag på vad arbetet har betytt för mig och hur tacksam jag är emot det romska folket. Det har varit en enorm glädje för mig, alla roliga resor jag har gjort, all den goda maten jag har ätit och den underbara musiken jag har fått höra. Därför vill jag tacka för de tjugo böcker jag har skrivit om romer som jag dessutom vill skänka till RKC. Men det jag mest vill tacka för är det stora förtroendet de romska folket har givit mig, att få arbeta tillsammans med er. Nais tumenge, säger Gunilla.

Eva Schöld, kulturdirektör.

– Det är ett mål som är uppfyllt för oss på kulturförvaltningen och en dröm för alla som har arbetat med att försöka åstadkomma ett romskt kulturcentrum. Det har varit en lång väg hit för många.

För oss blev det en realitet en dag i maj tjugohundraett, då Hardy Hedman kallat några av oss till stadshuset för att diskutera tillkomsten av ett romskt kulturcentrum. Hardy Hedman var då borgarråd och han hade många år tidigare motionerat i frågan, men det dröjer innan saker och ting kommer till beslut i Stadshuset. Men då, tjugohundraett, kom beskedet att det fanns ett uppdrag, det fanns pengar. Och vi från kulturförvaltningen tillsammans med kollegorna från integrationsförvaltningen fick uppdraget att fungera som lotsar för att få skutan i hamn. Fram till den dagen i maj, så tror jag att varken jag eller mina kollegor på förvaltningen visste särskilt mycket vad det innebar med romsk kultur. Några av oss hade lyssnat bland annat på Hans Caldaras när han berättat och sjungit sina sånger. En och annan hade säkert läst någon av Gunillas böcker, men den djupa kunskapen om vad det egentligen innebar, den hade vi inte. Det var även för oss en resa att tränga in i med den enorma bredd som det här handlar om och det har varit oerhört lärorikt, nu vet vi mycket bättre. Det är klart att vi är stolta och glada att det är just kulturen som har kommit i centrum, nu när man talar om ett kulturcentrum för romer och att det är det som har enat den här grupperingen och fått detta till stånd. Att de fem romska grupperna över huvudtaget får ett

samarbete till stånd med oss och våra kollegor känns som en framgång, men det är viktigt att framhålla att det som vi inviger idag inte är slutpunkten, utan det är nu det tunga jobbet börjar.

Det är mycket ni ska klara av ni som jobbar här och ni som sitter i styrelsen. Ni ska klara av förväntningar som är skyhöga från många och ni ska klara av samarbeten med Malmö museer och internationella kontakter, med studieförbunden och med artister. Ni ska skapa en programverksamhet för de här lokalerna. Ni ska göra musik, teater, bibliotek, arkiv, ha kunskapsutbyte, debatter, det är inget litet uppdrag som ligger inför er. Jag är full av beundran för er som ska fortsätta och ta vid och göra detta arbete. Det känns oerhört tryggt att veta att RKC är i mycket goda händer. Vi hoppas att vi ska ha fortsatt nära samarbete och att ni ska ha anledning att komma till oss när ni tror att vi kan hjälpa till och vi hoppas att anledningen ska vara ömsesidig, säger Eva Schöld.

Kulturförvaltningens gåva till centret är nationalencyklopedins dryga tjugo band.

Integrationsborgarrådet Terese Lindberg

– Många har arbetat för att få till stånd en träffplats för romerna i Stockholm, inte minst Hardy Hedman som är min föregångare som ordförande integrationsnämnden och till honom skulle jag vilja säga: "Det tog tio år från det att du lade motionen i fullmäktige till att det nu verkligen finns här på sin plats". Han ska verkligen ha en eloge för sitt brinnande engagemang för romernas sak i staden.

*Hardy Hedman
gratulerar till
RKC: nya
lokaer.*

I dagens Stockholm talar man mycket om integration och att bli integrerad, staden medverkar i många värdefulla samarbetsprojekt och då även med den romska gruppen. Men det allra viktigaste arbetet bedrivs av ett tiotal romska föreningar i Stockholm. De arbetar med allt från uppsökande verksamhet, informationssatsningar i skolor, utbildningsprojekt, till läxläsning och översättning av böcker på olika romska dialekter. Men en av de allra största, och förhoppningsvis viktigaste, saker för framtiden är just det här centret. Jag hoppas verkligen att vi kan vara med och bidra till att det är en av nycklarna till just integration. Det handlar om känslan av identitet.

Integration för Terese Lindberg handlar ytterst om respekt.

– Om vi nu ska försöka att skapa ett samhälle där alla har respekt för varandra måste stoltheten för sin egen bakgrund vara en förutsättning. Jag hoppas att det här centret kan bidra till att vi får flera stolta Stockholmare, som vågar vara stolta för sitt ursprung och vara stolta för den man är.

Som Integrationsnämndens ordförande överlämnar Terese Lindberg en gåva. Det är de bilder som nu hänger på väggarna

samt pressklipp om romer som staden samlat från slutet av 50-talet fram till idag.

– Det känns skönt att få överlämna den historiska beskrivning dit där den hör hemma, i det romska kulturcentret.

Rosa Taikon, silversmed

– Det är roligt att få vara med om invigningen av det romska kulturcentret. På 60-talet när de flesta kusiner och tanter, som ni ser på alla de fantastiska bilderna som hänger här på väggarna, bodde i getolägren ute i Skarpnäck och Ekstubben, då försökte vi att få en lokal där vi kunde träffas och vara tillsammans i, för att kanske tala om vår kultur. Vet ni vad vi gjorde då? Det fanns en skogsdunge ute på Ekstubben där vi träffades på sommaren och när det blev dans och musik satt

vi på berghällen och spelade.

Det har varit en lång väg, men tack och lov har det äntligen hänt att vi har fått detta fantastiska centrum och jag förstår att det har legat mycket arbete bakom. Många av er känner naturligtvis till min lillasyster Katarina som började den här fighten med politiker, stadsanställda och kommunalmän för att få en förändring till stånd.

Jag saknar att hon inte finns med oss idag. Vår vän Thomas Hammarberg som är med oss här och som har kämpat för mänskliga rättigheter över vår jord, han var med på den tiden och kan verifiera detta som jag just har berättat.

Jag hoppas att vi inte ska behöva få tillbaka den kampen utan den kampen vi ska föra idag är för vårt uppväxande släkte, att vi ska ha rätt att klä oss i romska kläder, att tala romanés om jag vill. Därför är det en fantastisk känsla för oss romer att i dag kunna träffas i ett center som kan ta upp vår kultur, som kan berätta för våra ungdomar, som inte vet hur det var att bo i tält, hur det var. Fred föddes till exempel i lägret i Lilla Sköndal 1945. Detta är historiskt för alla oss romer och jag hoppas att ni alla är med oss och stärker detta centrum.

Även Rosa överlämnar en gåva till

centret i form av lillasyster Katarinas alla Katiziböcker som består av fjorton band.

Maj Beijer, myndigheten för skolutveckling

Maj hade med sig två kassar med böcker med olika varieteter på é romani shib.

– De personer av er har som varit med i processen att ta fram en bok, alla ni ska hyllas därför att varje bok som har framtagits har betytt ett steg framåt. När jag letade i hyllorna efter böcker som gäller romer, läromedel eller skönlitteratur, kan jag konstatera att det har kommit ett tiotal böcker på kort tid. Och dessa har jag med mig som en gåva till biblioteket.

Stadsmissionens Vivi Kylberg

– Den gåva jag har med mig är framför allt ett stort tack för det nästan femtioåriga samarbetet vi haft genom åren. Och som en symbolisk gest vill jag lämna tillbaka den flagga jag fick av er för tio år sedan som tack för detta goda samarbete ock nu kan den här flaggan få komma tillbaka till sitt rätta hem. Vi har genom åren fördelat många av den utomordentliga boken om Katitzi till människor som har besökt oss och vi kommer att depo-

nera resterande exemplar här i det romska biblioteket tillsammans med rapporter och annat material. Ett stort tack för ett långt samarbetet säger Vivi Kylberg.

Jonatan Freud, journalist och författare

Läser en kort dikt på romanés.

– Den här dikten har jag stött på många gånger runt om i Europa och den kan variera beroende på de olika romska dialekterna. Det är en dikt som skulle kunna vara ett motto för hela den här institutionen som vi inviger här idag. En liten dikt som berör den kanske mest väsentliga relationen mellan romer och majoritetsbefolkningen.

Han läser den först på romanés sedan på svenska. Dikten heter "Den ömsesidiga respekten" vi kom inte till er för att tigga om bröd, vi kom hit för att bemötas med respekt. Med en dikt ber han att få gratulera Romano Kulturako Centro till de fina lokalerna och önskar framgång i arbetet för att stödja romsk kultur i alla former.

Thomas Hammarberg, generalsekreterare Olof Palmes Internationella Centrum

Thomas Hammarberg berättar om situationen för romer i Europa, hur läger i Östeuropa ser ut.

– Den första maj får EU nya medlemmar och i flera av de länderna förtrycks romerna fortfarande systematiskt. Dessa länder har fortfarande inte levt upp till de krav som gällde för att vinna medlemskap, men de har fått det ändå. Det är kolossalt viktigt att vi bevakar den diskriminering som pågår i Tjeckien, Slovakien, Ungern och Rumänien så att det blir ett stopp på den.

Thomas Hammarberg var för ett halvår sedan i Kosovo där romer fortfarande lever under vidriga förhållanden.

– Att vi nu tar ett milsteg framåt i Sverige, i respekt för romernas mänskliga rättigheter, innebär inte att kampen för mänskliga rättigheter för romerna är över, vare sig här i Sverige och ännu mindre i stora delar av Europa. Jag hoppas att detta centrum också ska bli ett kraftcentrum för fortsatt arbete för romernas mänskliga rättigheter i andra länder. Det handlar inte bara om Sverige, även om det finns en hel del att göra här också, utan det handlar också om hela Europa, där måste arbetet fortsätta, säger Thomas Hammarberg.

Det nya romska kulturcentret ska fungera som ett informationscenter, dit man kan vända sig för information om bland annat romska kulturfrågor. Där finns ett nystartat bibliotek med ett stort antal böcker som RKC fick i gåvor från många av delegaterna under den internationella kulturkonferensen i november. RKC fick även vid invigningen motta böcker av både privatpersoner, myndigheter och organisationer.

Ordförande för RKC är Fred Taikon. Han har många aktiva medarbetare i styrelsen. Kulturansvarig är Hans Caldaras, Domino Kai är organisationssekreterare och Lars Kollberg ekonom.

Alla är välkomna till centret!

Telefon: 08-508 52 420 Lars Kollberg

08- 508 52 421 Domino Kai

08-508 52 422 Hans Caldaras

*Mona Sahlin och
Gunnar
Hermansson till-
sammans med
medlemmar ur
Roma rådet.*

Rområdet åter i farten

Rådet för romska frågor har haft årets första möte med Integrationsministern Mona Sahlin i ledning. Mötet hölls i Forum för levande historias nya lokaler på Stora Nygatan i Gamla Stan.

– Situationen för romer i Europa är mycket alarmerande och allvarlig. Nu när så många nya medlemsländer är på väg in i EU uppmärksammas romernas situation mer och mer i många medier och även i politiska församlingar. Detta behövs, men det är mycket skrämmande rapporter. Romernas situation utgör den enskilt största av de allvarliga sociala frågorna i hela den Europeiska unionen. Detta bidrar till att nyfattigdomen ökar. Det kommer att ställas stora krav på solidariteten och beredskapen i alla EU:s medlemsländer nu när unionen verkligen ska vara till för alla, säger Mona Sahlin.

Undersökningar som FN har gjort visar att fattigdomen bland Centraleuropas romer, är i nivå med fattigdomen i södra Afrika.

Detta är inte helt känt bland den breda allmänheten i Europa.

– För att bryta fattigdomstrenden, men även för att bekämpa den diskriminering och rasism romerna möter i alla delar i världen, men kanske mest i Central-europa, bjöd vi in ambassadörerna från de nya medlemsländerna till ett möte där vi diskuterade hur vi ser på mänskliga rättigheter och kampen mot diskriminering, rasism och romafrågan.

Det var väldigt behövt och nödvändigt, kände Mona Sahlin, som vill fördjupa samarbetet med de nya medlemsländerna.

Mona framhåller att förra årets konferens i Budapest om romernas situation var en av de viktigaste konferenserna. Det var den hittills största politiska upplösning kring romers sociala och ekonomiska situation.

Hon nämner även OSSE:s handlingsplan. Den innehåller tydliga rekommendationer om rasism, diskriminering,

utbildning och sociala frågor med mera. Ansvaret för att rekommendationerna följs, kommer att ligga på regeringarna och staterna, men även på OSSE:s stora organisation. Handlingsplanen som är skriven på engelska kommer snart att översätta till Svenska.

Annakarin Johansson tillsammans med Joakim von Scheele informerade om Forum för levande historia, FLH. De arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter och alla människors lika värde med utgångspunkt i förintelsen.

– Vi arbetar med utställningar, lärarutbildning i olika frågor, filmvisningar och kultur. FLH arbetar även internationellt, säger Annakarin Johansson.

FLH planerar en bred verksamhet inför de kommande åren och har prioriterat tre teman för det kommande året. Ett av dem är romernas situation.

En antologi planeras

– Vi tycker att det är en fråga som ännu inte har belyst tillräckligt. Det finns för lite kunskap och forskning på det området. Vi vill därför sätta i gång en verksamhet i samråd med romska organisationer. För att bättre kunna belysa romernas situation planeras bland annat en antologi om händelserna under andra världskriget samt situationen i Europa och Sverige under efterkrigstiden och idag. Seminarier och fortbildningar kommer att genomföras med romer säger, Annakarin Johansson.

Det är bra om texterna kommer från romerna själva. Antologin planeras vara färdig till hösten.

– Tanken är att bearbeta och samman-

ställa redan befintliga texter. Man kan även komplettera med nya texter. De flesta texterna i antologin ska utgå från enskilda romers personliga erfarenhet och upplevelser, säger Joakim von Scheele.

Boken kan handla om romsk historia - situationen innan och under förintelsen, hur det var att vara rom och resande i Sverige under kriget, om hur Sverige har betett sig - har myndigheter reagerat eller inte? Den kan också handla om kränkningen av de mänskliga rättigheterna under 1900-talet, om svenska myndigheters "zigenar och tattarepolitik" och kränkningar om rätten till fast bostad och fri rörelse i landet, om vad som hände med skolan och hur det såg ut och om hur situationen ser ut idag. Hur det är att vara en ung rom i Sverige idag, säger Joakim

Det finns även planer på att dokumentera levnadsöden genom nya intervjuer och videoinspelningar.

Romerna på mötet välkomnade förslaget och ser fram emot samarbetet med antologin. Det kom många förslag om vad man ville belysa i antologin och att det var viktigt att fakta kom från romerna själva. En liten romsk arbetsgrupp kommer att tas fram som ska vara med i redaktionsrådet.

Stefano Kuzhikov framförde romernas önskan om ett större deltagande i FLH:s projekt om romer och såg helst att man beredde möjligheten att låta anställa en rom på heltid som arbetande med romska frågor på enheten. Han vill även att man i fortsättningen när man talar om antisio- nism även talar om antiziganism. Han menar att det är väldigt viktigt att det kommer fram att det förekommer antiziganism

i nästan lika stor skala som antisio- nism.

Mai Beijer från Myndigheten för skolutveckling berättar att det har blivit en viss skärpning när det gäller det romska språket och läromedel på É Romani chib från förr och nu.

Hon berättar också om samarbetet med romer i framtagningen av romska läromedel sedan lång tid tillbaka och även lite historia om uppdraget att kartlägga romers utbildningssituation.

– Vi har en känsla av att det har blivit förbättring när det gäller undervisnings situationen, närvaron och att det är fler ungdomar som går vidare till gymnasieskolan. Vi på myndigheten vet att detta beror på en attitydförändring hos romerna.

Vill ha språket tillbaka

Britta Olsson från samma myndighet berättar om ett initiativ som kom från svenska kale romer. Det var ett utkast till en bok som belyser deras olika situationer ur både barn och vuxenperspektiv.

– Eftersom det inte finns någon svensk kale romsk bok, måste ett stavningsätt fastställas. Resande dialekten har samma problem, säger Britta Olsson.

Allan Swartz väddar till Mona Sahlin om att medverka till att myndigheterna öronmärker medel för kale och resande gruppen så att de ska kunna få möjlighet att återta sitt språk bland annat genom böcker.

CSN lån får romerna på knä genom att de drar på sig stora studieskulder redan i förberedande studier. Åtskilliga romer känner sig hindrade från att studera vidare av rädsla för de stora skulderna. Det finns många romer som studerar i vuxen ålder runt om i landet.

– Lånen är en fråga som vi gemensamt måste enas om att lösa tillsammans med departementet, förslaget från oss romer är att det bör vara ett studiebidrag i stället för lån som ligger den studerade till last. Det är även viktigt att lärarassistentutbildningen kommer i gång i Malmö och att utbildningen av modersmålslärare som har kommit efter nu uppföljs och förstärks, säger Stefano.

Arbetsmarknaden är fortfarande ett stängt område för romerna.

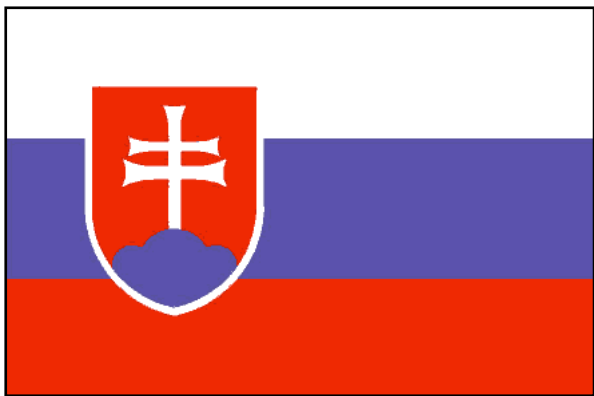
– Dörren står inte ens på glänt hos företagarna att anställa romer, säger Stefano som arbetat med integrationsfrågor inom arbetsmarknadsområdet i Helsingborg. Mycket små förändringar har skett på arbetsmarknaden för romer.

Han förstår egentligen inte Arbetsförmedlingens funktion. Han har inte fått någon signal om att de skulle vara beredda att medverka till insatser som skulle förbättra arbetsmarknaden för romer.

– Arbetsförmedlingen har riktlinjer som det hålls strikt på och de är inte mot- tagliga för förändringar. Därför känns det väldigt jobbigt att arbeta mot en sån myndighet, säger Stefano.

Romarådets medlemmar hade dagen innan haft en genomgång av dagordningen på Romsk Kulturcentrum i Gubbängen och valde bland annat ut Lars Demeter som romsk vice ordförande för Romarådet. Han ska i ett år vara en länk mellan departement och de romska del- garna samt medverka vid fastställandet av dagordning inför kommande möten. Nästa möte blir i april och då står Romskt kulturcentrum i Gubbängen som värd.

Utländska nyheter

Romska upplopp i Slovakien

Kvällen den 24 februari mobiliserade den slovakiska regeringen de största styrkor av polis och armé sedan 1989, för att få bukt med de ökande upploppen bland romerna i ett antal samhällen i centrala och östra Slovakien. Cirka 1600 poliser och 650 soldater sattes in i Kosice, Tresov och Bansak-Bistrica. Ytterligare 350 soldater ligger i beredskap.

Inrikesministern Vladimir Palko säger att alla polischefer har semesterförbud tills vidare. För första gången sedan 1989 har även vattenkanoner använts. I den slovakiska pressen braskar rubriker som "Detta är krig!". Anledningen till den stora polisiära insatsen är ett antal upplopp bland medborgare i den romska slummen. Upploppen har ökat i styrka under två väckors tid, stora romska folksamlingar har plundrat och vandaliserat mataffärer. Upploppen startade efter det att det sociala välfärdssystemet genomgick stora förändringar nyligen. Det innebär bland annat att alla socialbidragstagare skulle få sänkta ersättningar.

Många romer har blivit särskilt utsatta av förändringarna. Anslagen för familjer med mer än fyra barn har tagits bort. Just dessa förändringar var tydligen specifikt gjorda för att minska antalet romer med socialbidrag. De speciella omständigheterna bakom förändringarna gjorde att många prominenta romska aktivister bestämde sig för nationella protester onsdagen den 25 februari. Dessa protestmarscher ställdes

dock in den 24, förmodligen på grund av det ökande hotet av mer våld. På de platser där protesterna ändå genomfördes den 25, skedde det på ett fredligt sätt.

Den här situationen kan bara ses som en kraftfull indikation på den slovakiska regeringens misslyckade politik gentemot sin

romska befolkning. Officiella siffror från 2003 visar att nästan 90 procent av den romska befolkningen i Slovakien är arbetslösa, jämfört med fjorton procent av resten av befolkningen. Diskriminering på arbetsmarknaden är så gott som total, och arbetsförmedlingarna accepterar jobbbannonser där det står romer inte är önskvärda. Cirka hälften av eleverna i skolor för mentalt handikappade är romer. I vissa av dessa skolor är alla elever romska barn.

De flesta romer bor i segregerade slumområden. Många romska samhällen ligger i närheten av giftigt avfall och sopanläggningar som förgiftar luften och vatten. Dessa samhällen har inga asfalterade gator, ingen elektricitet, uppvärmning, avlopp eller tillräckligt med vatten och är oftast utan sådana kommunala inrättningar som post och kollektivtrafik.

Romska barn till salu

På ett flyktingläger i montenegros huvudstad Podgorica, som tidigare drevs av FN, tvingas föräldrar att ge upp sina barn som sedan säljs till höstbudande.

Lägret sponsras av brittiska Smile International, en evangelistisk hjälporganisation, och katolska hjälporganisationer, omedvetna om vad som pågår.

Lägret drivs av Sinisa Nadazdin, ansvarig för Philia, en lokal evangelistisk välgörenhetsorganisation som för två brittiska reportrar berättade: "ett hundratals barn har smugglats från detta läger. Alla barn ni ser

är till salu. Jag gör det för pengarnas skull"

De två journalisterna från Sunday Mirror, som låtsades vara intresserad av att köpa barn, blev erbjudna allt från en treårig mörkhyad romsk pojke för fyra tusen kronor till en fyraårig blond flicka för fyrtiotusen kronor. Alltså det går tio romska pojkar på en blond icke-romsk flicka.

Nadazdin arbetar tillsammans med två romska maffiabroder, Vlasnim och Arton Shkreli, som skördar barn med fördelaktigast utseende.

Trots att Nadazdin var väl medveten om att barnen kunde säljas till pedofiler fortsatte han förhandlingarna med journalisterna.

Journalisterna leddes in i ett rum där en liten pojke och en flicka lekte på ett golv fullt av kackerlakor. Deras mamma ropade desperat, men tystades snabbt av den store Nadazdin: "Den här kvinnan har inget val. Vlasnim vill sälja flickan och ingen kan säga emot honom. Åtminstone inte om de är rädda om sitt liv. Han använder kniv."

Nadazdin berättade för journalisterna att han hoppas kunna övertyga Smile International att hjälpa honom starta ett daghem, som han skulle kunna använda som ett drivhus för barn.

På väg därifrån fick journalisterna ett samtal från Arton. Han försökte övertyga dem om en snabb affär. Då undrade journalisterna om det fanns några unga flickor som skulle kunna passa på massageinstitut i England.

Arton svarade: "Vi har barn för mera delikata uppdrag än adoption. Vi har flickor som är tolv, tretton och fjorton år. Just nu har vi tjugo stycken som är till salu. De är söta och erfarna inom film. Några av dem har sina egna internetsajter. Ni kommer inte att bli besvikna. Vänta inte för länge."

När Nadazdin konfronteras med sanningen nekar han till alltihop.

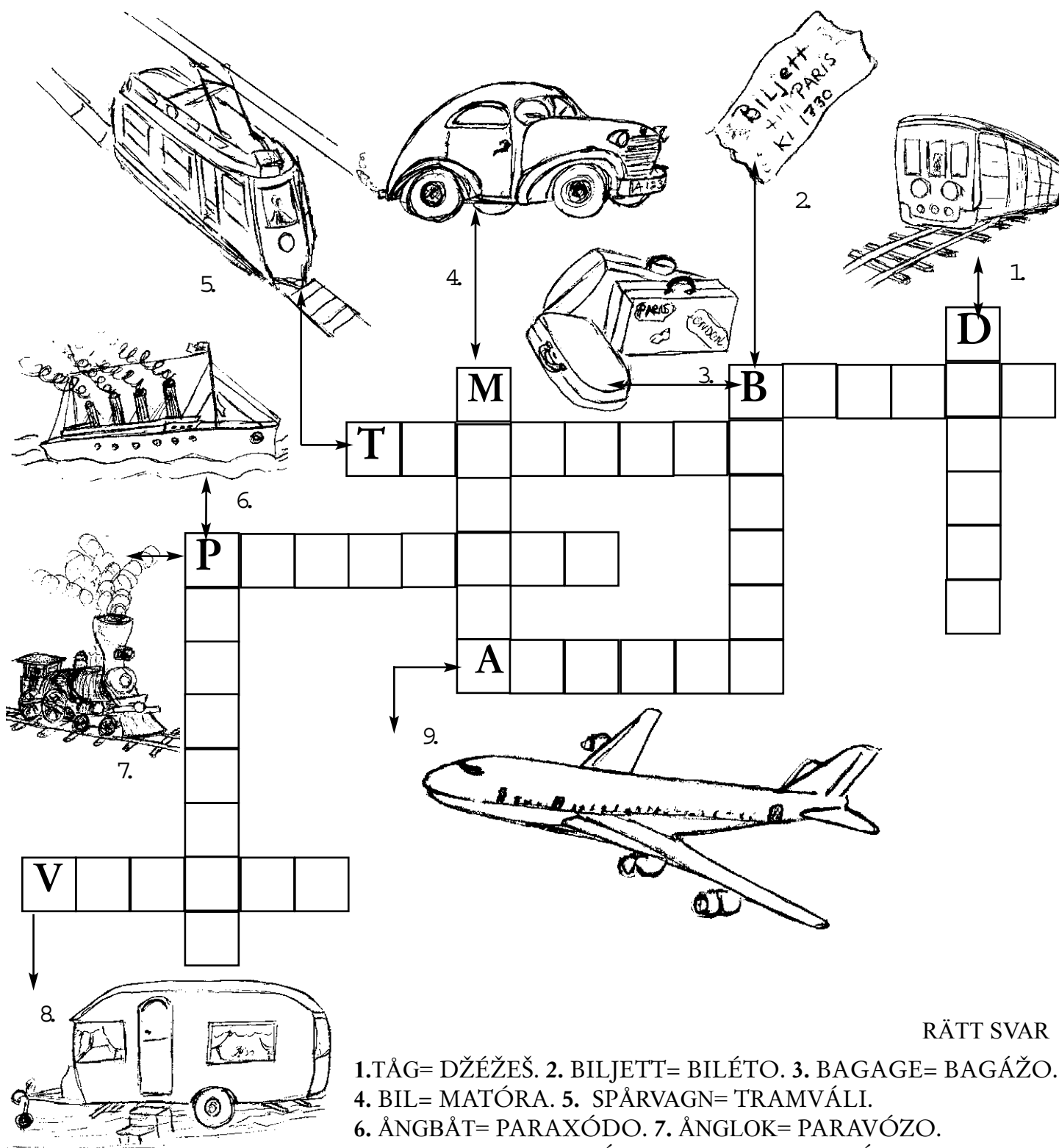
Clive Doubleday på Smile International säger: "Det här är mycket upprörande. Om det är sant, är det en tragedi." Smile International har lovat att ta upp fallet i FN.

Sunday Mirror

GLATENGJE TRUŠÚLENGI VORBI

Te avén baxtalé amaré termenata. Gadéa data thodam so truból kana te žas pe le gavá.

Text och illustrationer Maja-Lena Taikon

RÄTT SVAR

Notiser och nyheter sen sist

Amoun Sleem

Jerusalem

I ÈRG nr.5-2002 skrev vi om Amoun Sleem från Jerusalem, en romsk kvinna som fick "Dudi Freuds minnespris" för sitt envetna arbete år efter år, mot diskriminering och för att ha återgett en förföljd och plågad människogrupp dess självkänsla. Nu har Amoun startat en alfabetiseringskurs för barn i 12-13-årsåldern.

– Barnen visste inte hur man skulle hålla i en penna när de kom och under den här terminen har de bara hunnit lära sig alfabetet, så nu gäller det att inte släppa taget om dem, säger Amoun.

Amouns förening Domari får en del stöd från bland annat ett zigenarforskningscenter på Cypern. Men från sina egna får Amoun ingen hjälp alls, snarare tvärtom. Zigenargruppens ledare har gjort allt för att stoppa hennes verksamhet. I en intervju i en tidning i Jerusalem anklagade han henne bland annat för att samarbeta med israelerna, att pracka kristendom på barnen och ta emot miljonbidrag från andra länder.

– Utan stödet från min far, som är högt respekterad i vår grupp hade jag aldrig klarat detta, säger Amoun.

Dagens Nyheter

Malmö

I Malmö finns den största samlade romska befolkningen i Sverige. Nu väddar lärare och elever på Irisskolan (Internationella Romer i Samverkan) för en tryggare framtid och arbetsro i ett brev till integrationskommunalrådet Kent Andersson och utbildningsdirektören Matz Nilsson. Under höstterminen var 127 vuxna romer inskrivna i skolan. Utbildningen köps av Komvux Centrum en termin i taget vilket innebär att de anställda sägs upp vid varje terminsslut och eleverna måste söka nytt studielån.

Irisskolan är en av få grundskolor i världen för romer och har drivits av ABF Malmö i fem år. Enligt utbildningsledare Ingrid Rosén är skolan viktig för hela den romska gruppen i Malmö. Därför vill de att anbudet ska gälla minst ett helt läsår, inte bara en termin, då skulle både personal och elever kunna planera bättre.

Matz Nilsson kan inte lova något innan man vet vilka medel man har för nästa år, eftersom kommunen är beroende av statliga bidrag.

Skånska Dagbladet

Finland, Helsingfors

Domkapitlet i Helsingfors har fått in en anmälan om rasism från olika församlingar i Helsingfors. Rainer Friman, en känd underhållningsartist, har försökt få hyra en lokal för en andlig konsert, ingen av de åtta tillfrågade församlingarna hade någon lokal att erbjuda. Enligt Friman hade kyrkdörrarna stängts för honom på grund av att han är rom. Biskopen i Helsingfors Eero Huovinen lät meddela genom sin sekreterare, att han ska läsa brevet om rasismisstänkarna och sätta sig noga in i saken.

Hufvudstadsbladet

Spanien

Två gatumusikanter, romer från Portugal, blev mördade när de musicerade på gatan utanför en 60-årig mans fönster. Från sin balkong på andra våningen sköt han romerna med sitt jaktgevär. Till sitt försvar uppger mannen att han drev en bar och var tvungen att gå upp klockan fem på morgonen och måste få sova.

Lokalbor sade att det förekommit klågomål på det väsen som romerna förde, men att mördaren aldrig tidigare hade haft några invändningar.

TT-DPA

Malmö

En finsk-romsk kvinna fick rätt i både tingsrätt och hovrätt när hon hävdade diskriminering. En butiksinnehavare sa bland annat till henna att "sådana som du stjälar".

Tvåbarnsmamman Delila Lindberg skulle handla i barnklädesbutiken Söt och Tuff i Malmö. När hon skulle gå in sa butiksinnehavaren att hon skulle gå på lunch. "Vi har lunch när sådana som du kommer. Sådana som du stjälar." Delila kunde knappt tro att någon kunde säga sådana lögnar. Hon tror att kvinnans beteende berodde på Delilas traditionella klädesdräkt.

Butiksinnehavaren påstod i rätten att Delila ljög, ändå har både tingsrätt och hovrätt insett Delilas trovärdighet. I domen står det att "Det är ostridigt att Linberg vägrats tillträde i butiken" och att "Lindberg på ett mycket detaljerat och självupplevt sätt trovärdigt berättat om händelsen."

Lindberg får 5000 kronor i skadestånd av butiksinnehavaren, som dessutom ska betala 1225 kronor av Lindbergs rättegångskostnader och 60 dagsböter á 30 kronor.

Metro Stockholm

Stockholm, Huddinge

Länsstyrelsen belönar de skolor i Stockholmsregionen som arbetar mot fördomar och verkar för tolerans, respekt och förståelse. Under förintelsens dag delade Landshövding Mats Hellström ut diplom och 1500 kronor vardera till två Huddingeskolor. Annerstaskolan och Kvarnbergsskolan fick hedersomnämnet för sitt arbete mot fördomar, rasism och mobbning.

Mitt i Huddinge

Gävle

I Gävle nekades Allan Faltin, en finsk rom, det arbete som han blivit lovat. Han erbjöds först en veckas vikariat som lärare på Andersbergsskolan i Gävle, men några dagar innan han skulle börja ringde skolassistenten och meddelade att "förhållandena ändrats". Han fick inte jobbet.

Nu har han anmält fallet till Diskrimineringsombudsmannen. DO misstänker att Faltin inte fick jobbet på grund av att han är rom. När DO kontaktade skolkontoret skyllde de dels på att Faltin "ställt underliga frågor" och kommit försent. Faltin har haft flera vikariat under det senaste året och han medger att han kom för sent en gång, då hans lilla barn hållit honom vaken hela natten.

Arbetarbladet

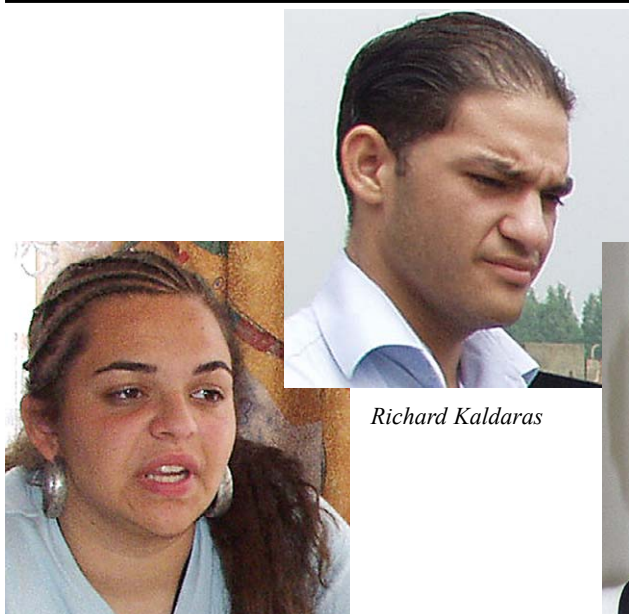
Borås

Utvisades trots protester. I ÈRG nr.5-2003 skrev vi och berättade om Familjen Simonov-Aetis situation. De flydde från svåra förhållanden i Makedonien för ett par år sedan och familjen begärde uppehållstillstånd bland annat av humanitära skäl, en av familjens tvillingpojkar lider av en cp-skada samt epilepsi. Utlämningsnämnden avslog deras begäran och familjen gick under jorden. Den sista

veckan vistades de på Hässlehem, ett avlastningshem i Borås.

Den 16/12 kom polisen och hämtade familjen för vidare transport till Makedonien. De skickades i väg utan att pappren var klara med Makedonien, så resan har oviss utgång. Ingen vet om Makedonien tar emot dem. Med på planet följde polis, läkare, sköterska och tolk.

Borås Tidning

Richard Kaldaras

Amira Maria Zamel

Fidelia Lakatosz

Malmö.

Romska ungdomsförbundets utmärkelse "Årets romska ungdom 2003". Delades ut vid en prisceremoni i Malmö. Tre romska ungdomar fick dela på 10 000 kronor. Syftet med priset är att lyfta fram ungdomar som engagerar sig för sin och andras utveckling. Priset delades ut för första gången.

Pristagarna är Amira Maria Zamel, 16 år, från Malmö, Fidelia Lakatosz, 19 år, från Landskrona och Richard Kaldaras, 23 år, från Malmö. Amira har varit pro-

gramledare för Romedia, som sänts på lokal-tv under tio veckor. Fidelia och Richard har jobbat med filmen "Kamlimos" - ung kärlek.

– De är alla stolta över priset, men förstår också att det innebär ett ansvar då de blir förebilder för andra unga romer, säger Erland Kaldaras Nikolizsson ordförande för Romska ungdomsförbundet. Han uppskattar att det finns cirka 2000 romska ungdomar i Skåne och de flesta bor i Malmö.

Sydsvenska Dagbladet

Gamla kära bilder berättar

Liza, Kati, Joška och Miloch i väntan på nästa scen. Barnen tittar nyfiskt på.

Svensk filmindustri ville göra en film om en romsk kris (rättegång). För att få tag i rätt personer vände sig filmbolaget till Nordiska museets museiintendent Karl Herman Tillhagen som sedan läge arbetat tillsammans med romer.

Han i sin tur tog kontakt med romer som sedan kunde samla in lämpliga personer som kunde ställa upp och arrangera en fingerad kris. Filminspelningen skulle spelas in i Växjö.

Romer från olika platser i Sverige reste till dit och slog upp sina tält och vagnar. Inspelningen skulle ta ett par veckor var det sagt, men den drog ut på tiden. När filmen slutligen var klar, hade tre veckor passerat.

På stocken sitter Kolja, Anna Columbus. Saga, Stevo och Rosa står bakom. Bada vänder just ryggen till.

Mimmi och Marco i ett topptält under inspelningen. Visar hur romer bodde förr i tiden.

De personer vi har talat med tycker att filminspelningen var ett trevligt inslag i vardagen. Då kunde de träffas som man hade gjort förr i tiden.

Monika Kaldaras berättar att varje kväll satt de vid lägerelden och spelade och sjöng som man gjort i gamla tider. Hon berättar även en lustig historia som kom att försena filminspelningen. Kolja, Folke Taikons hund, blev stungen av en geting, hunden tjöt och flera personer strömmade till för att se vad som hade skett detta störde inspelningen, scenen fick tas om och det blev kostsamt, året var 1963.

En bild berättar så mycket, därför vill vi att ni läsare ska sända in gamla bilder och berätta lite runt omkring dem. Vi publicerar bilderna i mån om plats. Givetvis returnerar vi era bilder, skicka därför med fullständig namn och adress. Den här gången tackar vi Sylvana Müller för lånet av dessa intressanta foton som hon har i sitt privata album.

Marco, Luba, Rosa Mimmi, Saveta, Saliska och Stevo.

Thereza och hennes föräldrar Tana och Joška under pausen.

Paprikadolmar

Paprikadolmar

Det här behövs till 12 st.

2 kg. Köttfärs
12 st. Paprikor gröna eller röda
1 knippe Persilja
1,5 dl. Ris
2 st, Stora lökar
Vatten
salt och vitpeppar

Det här behövs till såsen:

1 tub Tomatpuré
100 gr. Margarin
1-2 dl. Mjöl
salt och vitpeppar

Gör så här:

Skala och finhacka lökarna, skölj och hacka persiljan. Blanda riset och löken samt persiljan i köttfärsen, salta och peppra, tillsätt lite vatten så att köttfärsen inte blir för hård. Skölj och rensa paprikorna, Fyll paprikorna med köttfärsen, lägg de fyllda paprikorna i en stor gryta och fyll i vatten så att paprikorna täcks. Låt småkoka tills riset är färdigt ca: 20 minuter.

Såsen:

Smält margarin, häll i mjölet under omrörning. Tillsätt vätskan från paprikadolmarna och häll i tomatpurén, låt koka upp igen, krydda efter smak. Häll såsen över paprikadolmarna. Serveras med potatis, grönsallad och vitt bröd. Smaklig måltid!

Sármi piperči

Sármi piperči

Gado trobúl pe 12st. sármi

2 kg. Litíardó mas
12 st. Piperči , zéleni váike lolé
1 drez Perzilia
1,5 dl. Horézo
2 st. Baró purúma
Pai
Lon thai parnó piperi

Gado trobúl pe rantaš

1 tubo Peredikasko puré
100 gram Margarina
1-2 dl. Aró
Lon thai parnó piperi

Ker gadeá

Šin le purúma ande tsiné kotóra, xaláv thai šin é perzilia ande tsiné kotóra. Hamisár o horézo, perzilia thai le purúma ande o litíardó mas, lonžar thai tho piperi. Tho tsírutsa pai te na anklel o mas preá zuraló. Xaláv le piperči, andrál thai avreál. Pher le piperči le masesa, tho andré le piperči ande jekh barí pirí, akaná pher e pirí paiésa te avén le piperči telál o pai. Muk te čiron lokés ande 20-25 minutsi.

Rantaš

Biláv é margarina, šor andre o aró thai hamisár ande jekh than. Le pai katár le čiradé sármi, mai tho peredikasko puré ande jekh than hamisár mišto, muk te čiról te thulól o rantaš, tho lon thai piperi. Šor o rantaš oprál le sármi. O xabén xalpe, čiradé kolompírensa, salata thai parnó mañró.

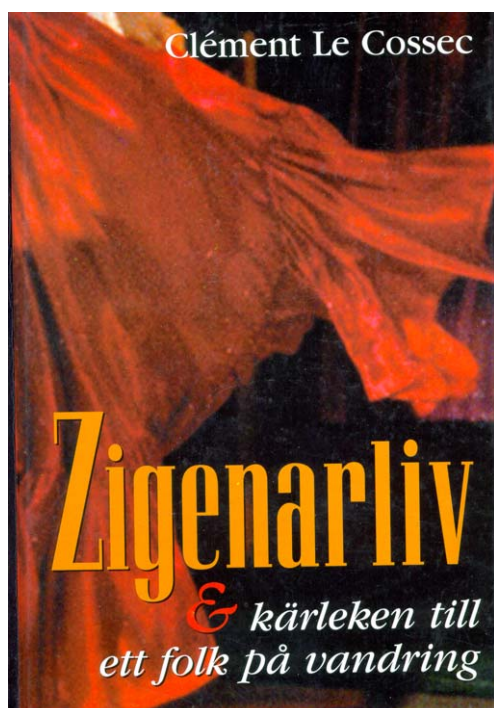
*Pačiv tu
menge romale
thai xan pe
sastimáste.
Ragnhild
Holck Taikon
/ Maja-Lena
Taikon.*

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

**Porto
Betalt**

B

Zigenarliv & kärleken till ett folk på vandring

Clement Le Cossec var inte själv rom. Men som ung pastor i Bretagne fick han kallelse att viga sitt liv åt romerna som genom århundraden varit föraktade, att ge dem evangeliet och undervisa dem i dem kristna tron.

Efter fyrtio år bland alla romska stammar som finns utspridda över stora delar av jordklotet har han verkligen en livshistoria att berätta. I boken beskriver han möten med olika romer i de flesta länder han besökt. Han har skrivit ett kapitel för varje land han har besökt, däribland Sverige, Finland, Polen, Tyskland, ja hela Västeuropa.

Senare på sina missionsresor besökte han även romer i Östeuropa, Amerika, Afrika och senast Indien där han tillbringade 10 år.

Detta är en bok om romernas omvändelse från olika religioner till pingstkyrkan över hela världen, väl värd att läsa.

Boken kan lånas på biblioteken.

Hur blev det sen då Katitzi?

Katarina Taikon berättar i ord och bild om hur det var under hennes barndom och hur det blev under 60-70 talet då romerna bland annat bodde ute i Ekstuben. Hennes man fotografen Björn Langhammer har tagit fotografierna.

Katarina Taikon var 26 år då hon fick börja gå i skolan. "Jag skrev en bok "zigenerska." I den berättade jag hur det var att leva som zigenare i Sverige. Tidningarna började skriva om det och TV gjorde program. Plötsligt en dag visste nästan hela svenska folket hur det stod till."

Folk började skriva brev till tidningarna, till regeringen, till kungen. De krävde att zigenarna skulle få bostäder och behandlas som människor, precis som alla andra svenskar.

Boken är utgiven av Rabén & Sjögren och kan lånas på de flesta biblioteken i Sverige

ISBN 91 29 48601 7